

A báb azért izgalmas, mert igazi

Rosznáky Emma interjúja Teszárek Csabával

Egyszemélyes produkcióval indította évadát a Budapest Bábszínház, Varró Dániel A szomjas troll című verses meséjét Teszárek Csaba előadásában és Cseri Hanna rendezésében élvezhetik kicsik és nagyok. Egy faipari alapismeretek órába kezdene bele az oktató, ám valami belső kényszer odáig hajtja, hogy Einóról, az óratörpéről, habléányokról és hablegényekről, a lakkaszörpre szomjazó Kalléről kezd el mesélni. A Jelenkor gondozásában megjelent skandinávskodó legendáriumból három mese elevenedik meg az előadásban, ez épp elég feladatot ad, és ötvenöt percnyi megfeszített koncentrációt követel meg a bábszínésztől. Teszárek Csabát munkájáról, a rá irányuló figyelemről, a gyerekközönségről és sok másról kérdeztük.

▼ Számos interjú készült veled a bemutató óta, milyen érzés, hogy ennyien megkerestek?

▼ Őszintén, még mindig zavarba ejtő. Én csak egy ember vagyok, aki csinál valamit. Nyilván érdekes, amit csinálok, és a bábszínház műfajára amúgy is több figyelem jut az utóbbi években, de leginkább az a furcsa, hogy kifejezetten az én munkámra csodálkoznak sokan, én meg ezáltal magamra. Mindig tudtam, hogy van valami, amit még ki kell adni magamból a színpadon, valami nagyobb lélegzetű, de nem tudtam volna konkretizálni. Gyakran szorongok egy-egy előadás, szerep miatt, hiszen sosem tudhatom, a nézőben miként csapódik le a játékom. Most szerintem abban a stádiumban vagyok, hogy már nem félek annyira, sokkal több mindennek meg merem adni az idejét színpadon. Talán ez az az állapot, ami érdeklődésre ad okot, bármilyen megfoghatatlan.

▼ Mit mondasz arra az állításra, hogy egy bábszínész kevésbé látható, mint egy prózai színész? A láthatóságot egyszerre értem konkrét és átvitt értelemben.

▼ Alapvetően a bábszínészet kevésbé látható, nem is ott és nem is úgy látható, mint az úgynevezett élő színházi színészet. Talán nem is ott jegyezték eddig, mint az élő színházat, az elmúlt tizenöt-húsz év munkájának köszönhetően ez sokat változott. Ez már az egyetemen elkezdődött, pont amiatt, mert párhuzamosan jártunk a prózai színész osztályokkal, a Máté Gábor-, Marton László- és Hegedűs D. Géza-osztállyal. Persze, a mi osztályunk bábszínházakba szerződött, de manapság már fel-felmerül a nevünk bizonyos rendezőknél, akik eddig nem gondoltak bábban. Ha megnézed, egyre-másra bukkannak föl rendezők Szikszai Rémusztól kezdve Alföldi Róberten át Hegymegi Mátéig a Budapest Bábszínházban. Egyszerre izgalmas lett maga a formanyelv és az is, hogy vannak emberek, akik képesek olyanra, amit egy prózai színész nem feltétlenül tud. De hogy az állításra reagáljak: a bábszínész már a színpadon is jobban látszik, teljesen elfogadott, mi több, szinte elvárt, hogy kilépjünk a technika mögül.

▼ Diplomát adó bábszínészképzés akkoriban indult, amikor te az egyetemre jelentkezted, milyen volt az oktatás?

▼ Az első osztályt Békés András és Lengyel Pál indították, előbbit talán nem kell bemutatnom, utóbbi nagy múltú, tapasztalt bábrendező volt. Viszont az általuk képviselt ortodox képzés sokakat elriasztott. Eleve ebbe az – akkor még főiskolai – osztályba szinte „B-tervként” kerültek be emberek, másod- és harmadostáról, tehát nem feltétlenül voltak elhivatottak a bábművészet iránt, lehet, nem is túlzottan érdekelte őket. Persze ebből a csapatból is kerültek ki ma is aktív bábosok, például Kovács Katalin, Ruszina Szabolcs, de a legtöbben prózai színészként folytatták, például Mészáros Sára vagy Kocsis Gergely. Ebben az osztályban hagyományosabb technikákat, például paravános játékot, feketeszínházat, marionettet oktattak. Alapvetően egy

szakmaibb, inkább a technikára fókuszáló tudást adtak át, ami nyilván nem nélkülözötte a kreativitást, de a színészt határozottan a háttérbe szorította. De ha megnézzük az akkori repertoárt, mind olyan előadások mentek a bábszínházakban, amik ezekre a hagyományos technikákra építettek, illetve az egységességre. Manapság alig van előadás, amelyben ne alkalmaznánk egyidejűleg több technikát, ez nem volt mindig így. A 2000-ben induló Meczner János-osztályban már egy fokkal kísérletezőbb, kötetlenebb, az élő színházi jelenlétre jobban építő képzést kaptunk. Változott a világ, teljesen új trendek jöttek, például nem volt az divat, hogy a báb reflektál a mozgatójára, most meg szinte nincs olyan munka, amiben elő ne fordulna.

► **Olyan, mintha épp egy szemléletváltás idején kezdted volna el kitanulni a szakmát.**

✔ Valami olyasmi. De hál' istennek én abba a generációba tartozom, aki még találkozhatott a nagy Kossuth-díjasokkal, együtt játszhattam velük. Mi több, még át is vettem szerepeket, például a *Diótörő*be is bekerültem, ami talán már a hetvenes évek vége óta menő előadás volt. Harmadéves egyetemistaként vettünk át szerepeket a nagy öregektől, akik már nem annyira bírtak térdelni, guggolni meg hason csúszni a takarásban. Azt érdemes tudni, hogy ez egy nagyon fizikai műfaj: előadás alatt akár félórát is izületlő testhelyzetekben tölt egy mozgató. De a lényeg, hogy találkozhattam Szakály Mártával, Erdős Istvánnal, Gyurkó Henrikkel, a rendezők közül Urbán Gyulával, a már említett Lengyel Pállal, akik ezt az egészen más, régi iskolát képviselték. Én hihetetlenül sokat tanultam tőlük, örülök ennek. Kicsit úgy tekintek rá, mint a zenében a klasszikus képzésre meg a képzőművészetben az alapokra: szerintem meg kell tanulni a C-dúr skálát a zeneszerzéshez, ahogy az *Avignoni kisasszonyok* előtt sem árt számtalan, realitásra törekvő aktot festeni. Később találkoztam másfajta szellemiséget képviselő rendezőkkel, Valló Péterrel, Alföldi Róberttel, sokakkal. Igyekeztem mindent befogadni, fokozatosan csepegték belém más-más rendezői látásmódok.

► **Asszertív alkotónak tűnsz, ennyire tudatosan választottad a pályát is?**

✔ Engem gyerekkorom óta lenyűgözött a báb műfaja. Egészen kicsiként beégett például az *Óz, a nagy varázsló*. Aztán láttam a *Diótörőt*, amiben később szerepet vettem át, elképesztő volt szembesülni azokkal a trükkökkel, amiket gyerekként meg sem tudtam fejteni. Szerettem ennek az egész világnak a hangulatát, az atmoszféráját. Azt éreztem, hogy ez a legotthonosabb színházi forma: a különböző tapintású anyagok, az illat, a fa, az akusztikai hatások, és egyáltalán az a működés és létezés, amit a színpadra álló emberek képviselnek, ez mind-mind nagyon megfogott. Fontos volt még számomra az alázat, hogy a bábszínészek el mernek bújni a bábjuk, a paraván mögé, és én sem vagyok egy exhibicionista ember. Lehet, hogy furán hangzik, de nem szeretek szerepelni, igazából magát a „szereplés” szót se szeretem. Nekem a színház nem a magamutogatásról szól, inkább valami mentőövet jelent a mindennapokban. Mindig jobban tetszett a színpadi valóság, mint a való élet. Hetente egyszer rájövök, hogy nagyon furcsán érzem magam: az uralkodó tendenciákat, jelenkori eseményeket elnézve azt tapasztalom, egészen különös világ lesz és van. A bábszínház nekem szigetnek tűnt, és ma is be tudja tölteni ezt a funkcióját: puha, meleg akol, ahol emberek alkothatnak. Közel van a képzőművészethez, a zenéhez és a színészethez, és ez a három érdekel tulajdonképpen legjobban engem.

► **A *szomjas troll*ban gitározol, ami gyakran előfordul más előadásokban, zenét is szerzel. Valójában a zene vitt a bábművészet felé?**

✔ Talán kölcsönös a viszony köztük, de világéletemben zenéltem, régóta gitározom. Gimnazistaként, mondhatni, elástam magamban a bábművészet iránti vágyat: túl elvontnak tűnt ahhoz, hogy életmódszerűen műveljem. Azt gondoltam, el kéne menni valami normálisat tanulni, elkezdtem járni az Államigazgatási Főiskola előkészítőjére, mert jó voltam történelemből. De nem meglepő módon az államigazgatás egyáltalán nem érdekelt, csak azért kezdtem el, hogy legyen egy feszebb és keretek között tartott tevékenység, amiben részt veszek. És akkor egyszer láttam, hogy indul a Kolibri Színház stúdiójában egy képzés. Semmiféle tapasztalatom nem volt ezzel kapcsolatban, vittem egy Cseh Tamás-dalt meg egy bábétűdöt, és felvettek oda.

Szerencsém volt, mert teljesen beleszerettem az egészbe, a stúdióban töltöttem egy évet, utána föl is vettem az egyetemre.

▼ **Bábosként másként viszonyulsz a tárgyakhoz?**

▼ Abszolút, most is nézem azt a teáskannát ott melletted, a formáját, önkéntelenül elkezdek gondolkodni, miként lehetne életre kelteni. Igazából a tárgyak szeretete nálam a hangszerekkel kezdődött. Szerintem a hangszereknek nagyon erős karakterük van: a nagybőgőnek vagy a hegedűnek. Személyesen az elektromos gitár az egyik nagy szerelmem, és sajnos már van is egy kisebb gyűjteményem, amitől lassan nem férek el. És ott vannak persze a könyvek – nem tudom, mennyire számítanak tárgyaknak.

▼ **Tartalommal bíró tárgyak, talán fogalmazzunk így, de tárgyak.**

▼ Vettem egy e-book olvasót, mert már tényleg nem volt hova raknom a könyveimet, de egész egyszerűen nem tudom megszokni, nem is használom. A könyvekben is a forma, a tapintás, a szag érdekel a tartalom mellett, ha mindez nincs, nem tudok hozzá kapcsolódni. Egyszerre vagyok auditív és taktilis típus, vizuális kevésbé.

▼ **Az előadásban aztán minden adottságodra szükséged van, korábban úgy fogalmaztál, *A szomjas troll* olyan neked, mint egy védőháló nélküli kötélranc. Sokakat megdöbbsent, hogy egy ilyen komplex előadást így egyben tudsz tartani. Láttál már hasonló munkát?**

▼ Láttam már számtalan fantasztikus monodrámát, verses estét, olyat is, amiben zenélt a szereplő, külföldi és hazai előadást egyaránt. De pontosan ilyesmit nem láttam, ez igaz. *A szomjas troll* egészen másfajta jelenléte igényel: egyszerre kell egy narratori attitűdöt képviselni, eljátszani számtalan karaktert, működtetni a technikát, zenélni és nem utolsósorban visszaadni Varró Dani csodálatos szövegét. És mindezek mellett még ott van egy személyes vonal is: a zene, amelyen a rendezővel, Cseri Hannával közösen dolgoztunk. A premier utáni előadások óta gondolkodom és figyelem magam: hogyan lehet ezt a monodrámát szinten tartani, megőrizni a frissességét? Törekedni akarok rá, mert nagyon szeretem.

▼ **Húsz éve vagy a Budapest Bábszínháznál, gyerekközönségek garmadájával találkoztál, szerinted változott a hozzáállásuk a színházhoz? Más kell nekik?**

▼ A gyerekek biztos, hogy változtak, mint ahogy a világ is változott. A változást a színpadról nem feltétlenül érzékelem, mert azt gondolom, hogy amikor élő dologgal találkozunk, az mindig különleges a számukra. Iszonyatosan izgalmas, persze, amikor egy videóba bele lehet tekerni, nagyítani, kicsinyíteni, másfélszeres sebességgel nézni, viszont az, hogy élőben játszik valaki, az mindig valami olyan csodálatot vált ki, ami még a figyelemzavarral küzdő gyerekeknek is sokat jelent. Ilyenformán nem érzem, viszont a hétköznapok felgyorsultak, és nemcsak a gyerekek számára, de ők erre a legérzékenyebbek: mintha ingerfüggőségben szenvednének. Szinte alig van olyan, hogy bámulják a felhőket vagy a forgalmat, mint ahogy én gyerekkoromban, hanem mindig jelen van a környezetükben egy eszköz, ami megfosztja őket ilyen mindennapi, apró élményektől. A színpadon pedig talán azt érzem, hogy sűrűbben kell fogalmazni: nem szabad meghagyni terjengősebb szövegeket dramaturgiailag sem, mert egyszerűen nem fogadják már be. Talán a szakmánknak is van egy nagy közös kihívása, hogy olyan előadások szülessenek, amiben ne szerepeljenek gyenge részek, leülések. Ez persze nem azt jelenti, hogy ne legyenek csöndek, mert a csöndek talán a legjobbak a színpadon. Agnus Young, az AC/DC gitárosa is azt mondja: „a szünet üt igazán”.

▼ **Elmondható, hogy türelmetlenebbé vált a gyerekközönség?**

▼ Nagyon nehezen tudok erről beszélni, mert hozzánk sok korosztály jön, és amikor valaminek vegyes korosztályú közönsége van, olyankor érződnek árnyalatnyi különbségek a befogadás terén. Vegyük például *A szomjas trollt*, a premieren a nézőknek talán kevesebb, mint a fele volt gyerekkorú, a legtöbben kollégák, szakmabeliek, barátok voltak. Ők minden utalást, kikacsintást, belső poént jól vettek, nekik teljesen más játszani. De a legelső alkalom becsapós, a bemutatón, úgymond, nem kellett eveznem, vitt az áramlat, később már muszáj lesnem a vizet. A premier után bejött egy vasárnap délutáni közönség, szülők, gyerekek ebéd után – bebólin-

tós közeg, nem szabad olyan reakciókat várni, mint a „kegyelmi állapotban”. És persze, nem szabad elkeseredni, ha a gyerekek megbeszélnek egymás között a történeteket, amikor zsiszsegnek. Roppant zavaró tud lenni, de már hozzászoktam az ilyenhez. Szerintem a gyerekekben mindig megmarad az a fajta tisztelet, hogy ha valamit komolyan csinálsz, nem fogják szétverni. Összességében valamennyit változott a gyerekközönség ízlése, inkább úgy mondanám, más lett az ingerküszöb, de mindez a nézőtérre nem érhető tetten: szinte ugyanazokért a színpadi mozzanatokért lelkesednek, arra reagálnak, vagy amiatt hallgatnak el, mint öt-tíz éve az akkori kicsik.

➤ **Mit tud *A szomjas troll*on élvezni egy felnőtt?**

✔ Azért tudja szeretni, mert egyrészt ismerős lehet számára a narrátor szaki karaktere, akár bevillanhat egy osztályfőnöki óra a gyerekkorunkból, ami körülményes, nehézkes volt, mert szabálykövető akart lenni, de unalmassá vált. Emellett a szülők ismerik azt a szituációt, amikor muszáj mesélni, mondani, játszani. A Varró Dani-strófák előhívják az általános iskolában, gimnáziumban tanult ritmusokat, akár az *Odüsszeia* verselését, akár a jambikus sorokat. Varró Dani szövegénél már az is mosolyt csal az arcodra, ha csak magadban mondd. „Egyszer régen, tükre régen, fönn a hóban, fönn a jégen” – szinte ütöd a ritmust magadban, mert ez úgy visz, gördül, mint a szekér. Önmagában ez a nem is annyira értelemre ható, inkább zsigeri dolog is megfoghatja a felnőtt közönséget, nem beszélve az irodalom- és kultúrtörténeti utalásokról, ahol a skandináv mitológia és a „falu végén kurta kocsmá” keveredik.

➤ **Olvastam, hogy a Györkőcfesztiválon született meg *A szomjas troll* előadásának ötlete, Cseri Hanna rendezővel terveltétek ki. Föl sem merült, hogy az előadásban többen szerepeljete?**

✔ Nem is tudom, félig-meddig poénból mondtam neki, hogy de jó lenne ebből csinálni egy egy személyest. Aztán amikor belecsaptunk a munkába, egy időre teljesen elbizonytalanodtam, mert ez az állandó narrálás rendkívül fárasztó tud lenni, és nem csak számomra. Végül megtaláltuk a megfelelő formát, amivel gördülékenyen megy le az az alig egy órányi játékidő. De hogy a kérdésre válaszoljak: alapvetően az volt a terv, hogy egyedül csinálom. Sokat gondoltunk, hogy mi legyen a keret, volt a faipari szakembernél sokkal elvontabb ötlet is, de aztán arra gondoltunk, hogy talán ez állna nekem a legjobban. A szövegért, mondhatni, rajongtam. Nem szerettem az ilyen nagy szavakat, de én hivatásomnak tekintem az irodalmat. Szívügyem, hogy egy verselést, ritmikát úgy tudjak elmondani, átadni, hogy az meghozza a kedvet az olvasáshoz. Én borzasztóan örülnék, hogyha a nézők az előadás után magát a könyvet is a kezükbe vennék majd. Szerintem az irodalomról, a kapcsolódásról, egyáltalán igazi élő kontaktusról kell beszélni, mert a gyerekeket egyre sterilebb, virtuálisabb világ veszi körül. Az emberek manapság keveset ülnek le egymással, akár a családi körben is. Az okoseszközök miatt megoszlik a figyelem, szinte szétfolyik. A színháznak most nagy feladata és előnye, hogy megtanítsa koncentrálni, fókuszálni. *A szomjas troll* egyszerre követel rengeteg figyelmet tőlem, de a nézőtől is.

➤ **Kiteljesedsz a munkádban, vagy már sok is?**

✔ Művészileg, színésziileg engem kielégít, ahogy most működöm, igen. Viszont nem mondanám soknak, túlzásnak, vannak még dédelgetett vágyaim, például többet forgatni, zeneileg sem vagyok kielégülve, szeretnék slágereket írni, olyan zenét, ami sok emberhez eljut. Szerepálmom nincs, szerintem nekem inkább szerzőálmaim vannak. Borzasztóan játszanék egy Csehovban például. Az, hogy valaki bejön, és beszél valamiről civilnek ható módon, de közben teljesen más van mögötte, ez a fajta színészi működés még hiányzik az életemből.

➤ **Már valamennyire érintettük a kérdést, de most konkrétabban teszem föl: kell valamivel a báb műfajának versenyeznie?**

✔ Szerintem minden, ami tulajdonképpen produktum és eladható, időzjelben vett szolgáltatás, amire jegyet vesznek, illetve befizetnek vagy előfizetnek, az versenyez valamivel. Mint ahogy már említettem, minden másodpercben ömlenek az ingerek, mindenhol van reklám, mozgókép és/vagy valamilyen hanghatás, vagy a villamoson a Költészet Napján elhangzik Petőfi Sándor. Ez rengeteg inger, rengeteg kultúra, de nem minden minőségi. A figyelem meg-

szerzéséért és megtartásáért kell versenyezni, én úgy gondolom. Nehéz a minőségnek a hangzavart túlszárnyalnia, de talán nem lehetetlen.

▼ **Miért tud a báb még mindig ilyen izgalmas lenni?**

✓ Azért, mert igazi. Nem tudom, te hogy vagy vele, de ha én nézek egy filmet, ami szinte csak CGI-technikával állt össze, vizuális trükkökkel van tele, az hallatlanul fáraszt. A bábszínházban is alkalmazunk ilyen-olyan effekteket, de magával a bábbal, a szereplőnkkel mindent meg kell csinálni, ami megtörténik vele. Hovatovább, a tapintás, illetve az animálás akár tárggyal, akár egy bábnak tűnő dologgal – legyen az Barbie baba vagy műanyag katona – való játék mindenkinek ismerős lehet a gyerekkorából. A bábszínházat nézve egy nagyon mély, zsigeri élmény is vissza tud jönni, amihez könnyű kapcsolódni: ahogy a tárgyakkal megismerkedtünk még kisbabaként, az a mánia, hogy mindenhez hozzáérjünk, mert a környezet megismerésében a tapintás kulcsfontosságú szerepet játszik. Igen, mindezt tudja jelteni a bábszínház.

▼ **Nem érzed úgy, hogy bábszínészként egy kicsit örökké gyerekek lehet maradni?**

✓ De, és ennek végtelenül örülök. Érzékelem az idősebb kollégáimon, mondjuk, Beratin Gáboron vagy akár Blasek Gyöngyön, hogy a bábokon keresztül egy pillanat alatt megfiatalodnak: kislányok lesznek egy-egy mozdulattól. Rabul ejtő ez a dolog. A társulat tagjai a hétköznapokban is rendkívül játékos emberek, és valahogy itt ilyenformán megszűnnek a korosztályok: ugyanúgy tudok hülyéskedni az idősebb, mint a pályakezdő kollégámmal. A színház az egyik kedvenc közegem, mert sok az infantilis ember és a játék.

▼ **Az egyik kedvenc közeged? Mi a másik?**

✓ Az uszoda. Ott mindenki az, ami. A szaunában pedig szerteágazó beszélgetéseket lehet hallani a legostobábbtól a legbölcsebbig. Ennek az egész élménynek kicsit a függője lettem. A testmozgás miatt először konditermekkel próbálkoztam, de az nem az én világom, már akusztikailag se tudom elviselni, meg az ott lévő emberek „viselkednek”, mintha semmiféle igazság nem lenne bennük.

▼ **Határozottan előnyben részesíted az „igazságot”, és nem szeretsz szerepelni, meg sem lepnének a kijelentéseid, ha nem láttalak volna színpadon. Mégis, elárulod, mi érdekel igazán a színészetben?**

✓ Sután hangozhat, de a lét- és lelkiállapotok, a karakterek. Az, hogy az emberek milyenek, és hogy miért olyanok. Én egy egyszerű családból jövök, négyen vagyunk testvérek, anyukám tanárnő volt, apukám a vasútnál dolgozott mint váltókezelő, mielőtt tehertaxis lett. A Kelenföldi pályaudvar mellett nőttem föl, egy olyan házban, ahol az egyik oldalon ment a vonat, másikon pedig a villamos meg a busz. Tehát igazából az állandó zakatolás nekem őselményem. De talán nem is ez a lényeg, hanem hogy ebben az átutazókkal teli környezetben állandóan figyeltem az embereket, voltak köztük különös, akár rejtélyes figurák, akiket ma is föl tudnék idézni. Azóta is szoktam szemlélődni, megfigyelni sorsokat, aztán ezeket az ismereteket behozom a színpadra, megteremtek egy hangulatot, atmoszférát. Megmutatni szeretek, nem eljátszani, lehetlenyi különbség talán, de nekem sokat jelent.